

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA INKLYUZIV TA'LIMNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK JIHATLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Ro'zmurodov Jo'raqul Hamroqul o'g'li
Navoiy davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: Umumiy o'rta ta'lim o'quv jarayonining tashkiliy-pedagogik tuzilmasi inklyuziv ta'limda kuzatish, nazorat, funkcionallik kategoriyalariga ko'ra, faoliyatni takomillashtirishning pedagogik-psixologik talablarini belgilash asosida o'rganib chiqilgan

Kalit so'zlar: Inklyuziv maktab, ijtimoiy moslashuv, inklyuziv ta'lim tushunchasi, uzluksiz ta'lim, inclusive, Alohida e'tiborga muhtoj o'smirlar.

KIRISH

Dunyo mamlakatlarida nogironligi bo'lgan, ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalarni tarbiyalash, ularning jamiyatda o'ziga munosib o'rinni egallashlariga ko'maklashish masalasiga alohida e'tibor qaratiladi. Birlashgan Millatlar tashkilotining "Nogironlar huquqlari to'g'risida"gi Konvensiyasi, "Ta'lim hamma uchun" reja-dasturi to'g'risidagi Dakar deklaratsiyasi va boshqa xalqaro miqyosda qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning asosiy maqsadi nogiron bolalarni himoyalashga qaratilgan bo'lib, ta'lim jarayoniga inklyuziv yondashuvni samarali joriy etish ham shular jumlasidandir.

Mazkur chora-tadbirlarni amalga oshirish umumiy o'qitish tizimi bilan inklyuziv ta'limni integratsiyalash, o'quv-tarbiya jarayonini optimallashtirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Umumjahon miqyosida alohida e'tiborga muhtoj bolalarning ruhiy holatini inobatga olgan holda psixologik korreksiyalash metodlari, oila, jamoa va guruhlarda insonparvarlik munosabatlarini shakllantirish, texnologik ko'maklashuvchi vositalar imkoniyatlarini oshirish borasida samarali ilmiy, ilmiy-texnik, ilmiy-pedagogik tadqiqotlar olib borilmoqda.

Umumiy o'qitish tizimida inklyuziv ta'limning pedagogikpsixologik jihatlari, nogironligi bo'lgan bolalarning ta'limiy ehtiyojlarini qondirish, ularning huquqiy tengligi sharoitini yaratish, jamiyat a'zosi sifatidagi o'rnini mustahkamlashga oid muammolar bu izlanishlarning asosini tashkil etib, ular nogiron bolalarning individual xususiyatlari va adaptiv imkoniyatlarini inobatga olish, ijtimoiy moslashuvini texnologik ta'minlash hamda qo'llab-quvvatlash o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etishning pedagogik tizimini takomillashtirishda alohida o'rin egallamoqda.

Ta'lim muassasalarida alohida e'tiborga muhtoj bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish, oilada nogironligi bo'lgan farzandni tarbiyalashning pedagogik-psixologik xususiyatlari, ularning nuqsonlarini korreksiyalash, shuningdek, nutqiy kamchiligini o'rganish va bartaraf etish muammolari, ularni kasb-hunarga yo'naltirish masalalari R.Jo'raev, Sh.Qurbonov, M.Hakimova, G.Shoumarov, L.Mo'minova, H.Pulatova, L. Nurmuhamedova, R. Shomahmudova kabi olimlar tomonidan ma'lum darajada o'rganilgan.

umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'limni takomillashtirishni pedagogik-psixologik jihatdan asoslash va bu borada muhim taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqish maslani yaxshi yechimga kelishga olib boradi. Buning uchun:

-umumta'lim maktablarida inklyuziv o'qitishning mavjud muammo va qiyinchiliklarini, tashkiliy pedagogik-psixologik xususiyatlarini o'rganish hamda tahlil qilish;

-alohida e'tiborga muhtoj bo'lgan o'quvchilarning individual xususiyatlarini, adaptiv imkoniyatlarini inobatga olgan holda testlar va so'rovnomalar o'tkazish hamda, shu asosda, inklyuziv ta'limga jalb qilingan o'quvchilarning o'z-o'zini baholashlarini, mavjud metodlar asosida ijtimoiy moslashganligi (adaptatsion)ni, ayni zamonda, muloqotkirishuvchanlik darajasini aniqlash;

-alohida e'tiborga muhtoj bo'lgan o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi jarayoni uchun pedagogik-psixologik talablar (motivatsion, kognitiv, faoliyatli, axborotli) integratsiyasi

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-SENTABR

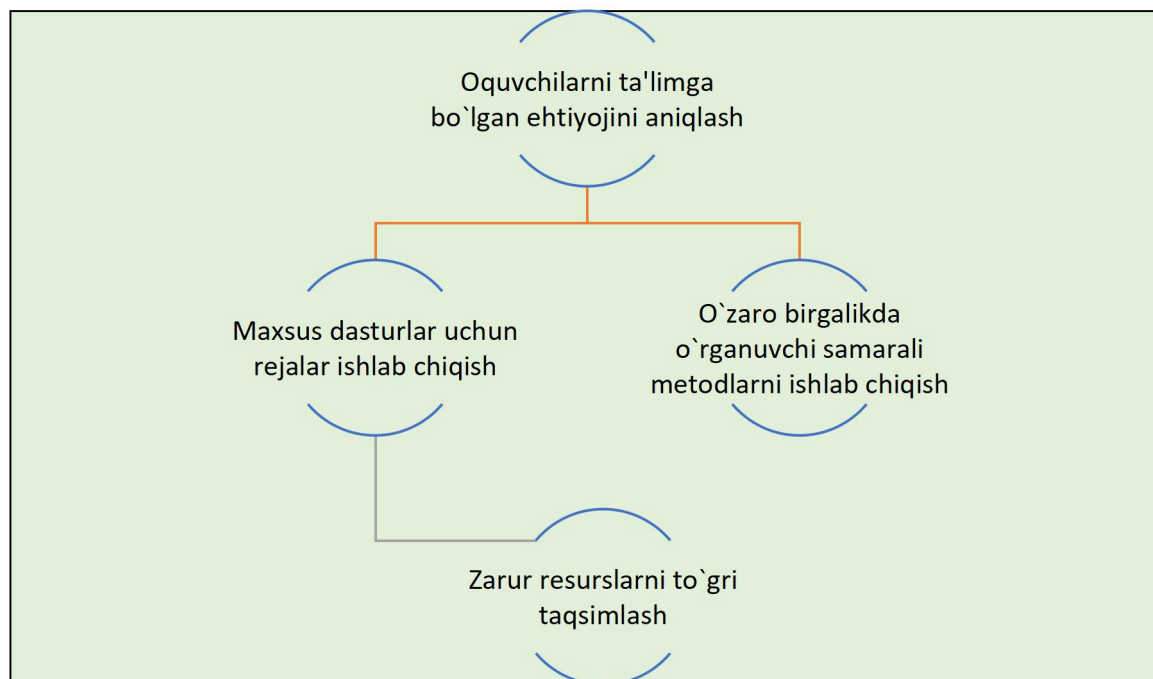
ANDIJON, 2024

asosida metodik tavsiyalar ishlab chiqish, inklyuziv ta'lim texnologiyasi va uning amaliy faoliyatini takomillashtirish modelini yaratish;

-alohida e'tiborga muhtoj bo'lgan o'quvchilarning ijtimoiy hayotga inklyuziv moslashuvini, pedagogik-psixologik talablar integratsiyasi va inklyuziv ta'lim faoliyatini takomillashtirish modeli samaradorligini eksperiment ishlari orqali aniqlash.

Umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'lim tushunchasi turlicha talqin qilinadi. Uzluksiz ta'lim tizimi uchun esa quyidagi talqin ko'proq to'g'ri keladi. Inklyuziv ta'lim – inglizcha so'zdan olingan bo'lib, inclusive, inclusion – uyg'unlashmoq, uyg'unlashtirilgan, o'ziga tortuvchi, qamrab oluvchi ma'nolarini, lotinchada esa includ – qamrab olaman, jalb qilmoq, ya'ni alohida e'tiborga muhtoj bo'lgan va oddiy bolalar o'rtasidagi to'siqlarni bartaraf etishdir. Inklyuziv ta'lim – davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan masalalardan biridir. Alohida e'tiborga muhtoj bo'lgan, voyaga yetayotgan o'smirlar rivojlanishida uchraydigan nuqsonlar yoki iqtisodiy qiyinchiliklardan qat'i nazar ijtimoiy hayotga moslashtirishga yo'naltirilgan o'quv jarayoniga jalb qilishni ifodalovchi ta'lim tizimidir.

Umumta'lim maktablarda joriy etilgan inklyuziv ta'limning maqsadi alohida yordamga muhtoj bolalarning oddiy tengdoshlari bilan bir xil sharoitlarda o'qishi, teng huquq va imkoniyatlar tengligini berish, ular bilan o'zaro do'stona munosabatda bo'lishi hamda jamiyatga ijtimoiy moslashuvini yengillashtirish, o'quvchilarning ta'lim olishlari uchun zaruriy pedagogik-psixologik va korreksion sharoitlarni yaratishdan iboratdir. Umumta'lim maktablarga oddiy bolalarning barchasi borsa, alohida e'tiborga muhtoj bolalar ham jalb etilishi kerak. Inklyuziv ta'limning oiladan, maktabgacha ta'lim muassasalaridan boshlab yo'lga qo'yilayotganligi muhim ahamiyatga ega. Bu esa bolalarning keyinchalik atrofdagilar bilan muloqotda bo'lishiga, ijtimoiy muhit talablariga javob bera oladigan va shu bilan birga, kundalik-maishiy ehtiyojini qondirish ko'nikmalarini erta egallashlariga, hayotga moslashib, umumta'lim maktablarida tengdoshlari qatori darslarni o'z vaqtida o'zlashtirishiga, topshiriqlarga mas'uliyat bilan yondashish ko'nikmasini egallashlariga ko'maklashadi. Umumta'lim maktablarda inklyuziv ta'lim – alohida e'tiborga muhtoj bo'lgan bolalar yoki boshqa sabablar tufayli tarbiyasi og'ir, yetim bolalar uchun moslashuvchan, individuallashtirilgan va barcha bolalarga teng xuquq va imkoniyatlar tengligini beradigan ta'lim tizimidir. Shuningdek, inklyuziv ta'lim – millati, irqi, tanasining rangi, ijtimoiy kelib chiqishi, moddiy va ma'naviy ahvoli, oilasining jamiyatda tutgan o'rni, jismoniy yoki rivojlanishda kamchiligi bo'lishidan qat'i nazar barcha bolalarni teng ko'rish, ulardagi har qanday imkoniyatni qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadigan ta'lim hisoblanadi.

1-rasm. Umumta'lim makrablarida inklyuziv ta'lim tizimi.

Foydalanilgan adaiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni. // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda.
2. Туре Йонссон. Инклюзив таълим. Ўқитувчилар учун методик қўлланма. ЮНЕСКО Халқаро ташкилоти. Оперейшен Мерси Халқаро ташкилоти, Республика таълим маркази. – Т., 2003.
3. Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Qonuni. – Т.: "O'zbekiston", 2008.
4. UNESCO: The edication of children end young health with Disabilities Parish. Principies fun the review of practiced. – Paris, 1992. P. 9; БрюноЖ. и др. Одаренные дети: психолого-педагогические исследования и практика. //Психологический журнал. – 1995 №4. – С. 74.
5. Radjarova A. R. Pedagogik muloqotni optimallashtirishning kommunikativ usullari. //Xalq ta'limi. – 2011 №6. –104-bet
6. Jo'raev T. S. O'smir o'quvchilar aqliy rivojlanishining psixologik xususiyatlari: Psix. fan. nomzodi ...diss. – Т., 2005. – S. 139.